

บทที่ ๒

ระเบียบวิธีการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการรับของใหม่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะได้อาศัยข้อมูลจากโครงการวิจัยเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนชาวนาในภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจัดดำเนินการโดยสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการวิจัยเศรษฐกิจและสังคมของสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลพร้อมกับโครงการวิจัยการใช้กำลังคนในชนบท (Rural Manpower Utilization) อันเป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินงานร่วมกันระหว่างกองวางแผนกำลังคน สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งบริหารงานผ่านสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โครงการวิจัยทั้งสองโครงการดังกล่าวได้แบ่งการวิจัยออกเป็นสองรอบ ในรอบแรก ได้ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒ - เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ และดำเนินการวิจัยในรอบที่ ๒ ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ - เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔

การเลือกตัวอย่างในการศึกษา

โครงการวิจัยเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนภาคต่าง ๆ ในประเทศ และโครงการวิจัยการใช้กำลังคนในชนบทได้เลือกตัวอย่างที่จะศึกษาโดยตั้งจุดมุ่งหมายอันแรก คือ ต้องการศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวแทนของแต่ละภาคได้ ในรอบแรกปี พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ ได้ทำการศึกษาวิจัยใน ๓ ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ส่วนในรอบที่สอง ปี พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔ ได้ทำการศึกษาวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้

จากจุดประสงค์ที่ต้องการจะเลือกหมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวแทนการศึกษาในแต่ละภาค ได้อย่างสมบูรณ์ โครงการวิจัยจึงได้ทำการคัดเลือกจังหวัดที่จัดว่าใช้เป็นตัวแทนของภาคต่าง ๆ ได้ โดยพิจารณาหมู่บ้านที่มีลักษณะสภาพของที่ตั้งและสภาพทางเศรษฐกิจสังคมแตกต่างกัน แต่มีความคล้ายคลึงกันในด้านการค้าเนินชีวิตและสภาพวัฒนธรรม มีลักษณะร่วมคล้ายคลึงกับหมู่บ้านอื่น ๆ ภายในภาคนั้น ๆ อย่างมากที่สุด เพื่อให้เป็นตัวแทนอธิบายลักษณะหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีได้ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาได้อย่างเหมาะสม

ในการวิจัยรอบแรก จังหวัดที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนในรอบที่สอง ได้เลือกศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

การเลือกหมู่บ้านที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา ได้พิจารณาคัดเลือกร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดและอำเภอ ทำการคัดเลือกตำบลและหมู่บ้านที่เหมาะสมเป็นตัวแทนตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย โดยในการศึกษารอบแรก สำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษามี ๓ หมู่บ้าน คือ

หมู่บ้านทับน้ำ	ตำบลทับน้ำ	อำเภอบางปะหัน
หมู่บ้านขยาย	ตำบลขยาย	อำเภอบางปะหัน
หมู่บ้านสูง	ตำบลบ้านสูง	อำเภอนครหลวง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อเลือกชุมชนที่ต้องการจะศึกษาเรียบร้อยแล้ว ผู้เชี่ยวชาญในคณะผู้ดำเนินการวิจัย ได้นำคณะเข้าไปสำรวจหมู่บ้านตัวอย่างเพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริง และลักษณะของท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงให้นักวิจัยผู้ช่วยซึ่งเป็นนิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ที่ผ่านการอบรมเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและการศึกษาในหมู่บ้าน เข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้าน ร่วมกับนิสิตจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ผ่านการอบรมในหน้าที่พนักงานสำรวจจากสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าไปช่วยสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามเป็นเวลา ๑๕ วัน ส่วนนักวิจัยผู้ช่วยจะเป็นผู้ประจำใน

แต่ละเขต และเข้าไปศึกษาในหมู่บ้านแต่ละแห่งครั้งละ ๒ - ๓ วันทุกสัปดาห์สลับกันไป ตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัยหนึ่งปี วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ใช้การสอบถามจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยแบบสังเกตการณ์และมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งมีการใช้แบบสอบถามนำการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เข้ามาช่วยในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. แบบสอบถาม (Questionairs)

คำถามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับของใหม่ในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมาของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง มีเนื้อหาส่วนสำคัญในแบบสอบถามประกอบด้วย

๑. ลักษณะการถือครองที่ดิน
๒. จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตร
๓. จำนวนผลผลิตจากการเกษตรกรรม
๔. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการทำเกษตร
๕. วิธีการทำนาแบบเก่าหรือแบบใหม่
๖. การลงทุนในไร่นา (Farm Inputs)
๗. เทคนิควิธีการทำนา (Farm Techniques)
๘. ผลผลิตของไร่นา (Farm outputs)
๙. แหล่งข่าวสารจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของเอกชนและรัฐบาล
๑๐. แหล่งข่าวสารทางค่านิยมมวลชน ทีวี วิทยุ และหนังสือพิมพ์

ข. แบบสอบถามนำการสัมภาษณ์ (Interview Guides)

เป็นผลงานของนักวิจัยผู้ช่วยที่เข้าไปศึกษาสภาพชีวิตในหมู่บ้าน แล้วรายงานต่อสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลักษณะของรายงานในส่วนที่ต้องใช้ศึกษาการรับของใหม่ประกอบด้วย

๑. รายงานเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของเขตหมู่บ้านที่วิจัย (General Overview of the village area)
๒. การถือครองที่ดิน (Land holding)
๓. การใช้ที่ดิน (Land use)
๔. ผู้นำในหมู่บ้าน (Leadership)
๕. กลุ่มและสมาคมในหมู่บ้าน (Village Social Groups and Associations)
๖. การนำของใหม่เข้ามาใช้ในหมู่บ้านในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา
๗. ลักษณะของสื่อมวลชน วิทยู ทีวี หนังสือพิมพ์

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน ตัวอย่างต้องใช้บัตร I.B.M. ถึง ๓ ชุด ผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการตรวจสอบแบบสอบถามและคู่มือการลงรหัส (Code Instruction) แล้วเลือกเฉพาะข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์การยอมรับของใหม่กำหนดรหัส (Coding) ใหม่ให้เหมาะสม เพื่อที่จะสามารถรวบรวมไปเจาะลงในบัตร I.B.M. ได้เหลือเพียงชุดเดียวกันได้ ทั้งนี้เป็นการสะดวกต่อการใช้เครื่องจักรช่วยคำนวณประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) ตลอดจนใช้วิธีการทางสถิติศาสตร์ ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยรายละเอียดที่ได้จากรายงานการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของนักวิจัยผู้ช่วยจากสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาเป็นส่วนประกอบในการศึกษาอย่างสมบูรณ์ต่อไป

ข้อจำกัดของข้อมูล

๑. ข้อมูลที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่ไม่ใช่ข้อมูลที่เตรียมไว้ศึกษา เรื่องการรับของใหม่ โดยเฉพาะ แต่เป็นข้อมูลที่มุ่งศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการใช้แรงงานใน

จนบทเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นรายละเอียดบางประการที่ควรนำมาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง จึงขาดตกบกพร่องไป

๒. ข้อมูลที่นำมาศึกษาไม่มีคำถามเกี่ยวกับรายได้หรือลักษณะทางเศรษฐกิจโดยครั้งที่สามารถจะนำมาใช้วิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของหัวหน้าครัวเรือนได้อย่างสมบูรณ์ ปัจจัยทางด้านการเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการรับของใหม่จึงไม่ละเอียดเพียงพอ

๓. ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นข้อมูลที่ศึกษาสอบถามได้จากสภาพข้อเท็จจริงในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ ซึ่งปัจจุบันนี้หมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนัก้อย การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ จากข้อมูลดังกล่าว จึงอาจจะไม่ทันสมัยเพียงพอในสถานการณ์ปัจจุบัน

ขอบเขตของการศึกษา วัตถุประสงค์ในการ

เนื่องจากความหมายของคำว่า "ของใหม่" กินความครอบคลุมถึงเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางมาก ในการศึกษารั้งนี้จะศึกษาเพียงด้านการรับของใหม่ทางเกษตรกรรมบางลักษณะ เท่าที่ข้อมูลจะเปิดโอกาสให้ศึกษาได้ โดยจะจำกัดขอบเขตการศึกษาไว้เฉพาะดังต่อไปนี้

- ก. ลักษณะตัวอย่างที่ศึกษา เลือกศึกษาเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนชาวนาในภาคกลาง คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยไม่คำนึงว่าจะทำนาเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพรอง
- ข. จำนวนตัวอย่างที่เลือกศึกษา จำนวนครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีทั้งหมด ๒๕๕ ครัวเรือน เป็นจำนวนครัวเรือนเกษตรกร ๑๖๖ ครัวเรือน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อำเภอบางปะหัน

หมู่บ้านทับน้ำ ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดมี ๕๕ ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร ๔๕ ครัวเรือน
หมู่บ้านขยาย ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดมี ๑๓๔ ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร ๕๕ ครัวเรือน

อำเภอนครหลวง

หมู่บ้านรุ่ง ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดมี ๕๕ ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร ๖๒ ครัวเรือน

ค. ของใหม่ทางการเกษตร หมายถึงของใหม่ทางด้านเกษตรกรรมบางลักษณะที่ชาวบ้านยอมรับไว้ใช้ (Adoption) ในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา คือ

๑. การลงทุนในไร่นา (Farm Inputs)
 - (๑) มีการใช้พันธุ์ข้าวคุณภาพดี
 - (๒) มีการเลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่
 - (๓) มีการปลูกพืชชนิดใหม่
๒. ด้านผลิตผลของไร่นา (Farm Outputs)
 - (๑) มีกิจกรรมอื่นเพิ่มรายได้นอกเหนือจากงานเกษตร เช่น การทำอริฐ ทอผ้า เย็บอบ
 - (๒) มีเจตนาที่จะขายผลิตผลจากไร่นามากกว่าจะเก็บไว้บริโภคเองภายในครัวเรือนอย่างเดียว
 - (๓) มีงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เช่น การทำเชื้อจากปอ
๓. ด้านเทคนิควิธีการทำนา (Farm Techniques)
 - (๑) การทำนาโดยใช้เครื่องจักรสมัยใหม่ เช่น รถไถ
 - (๒) การใช้เครื่องมือชลประทานสมัยใหม่ เช่น เครื่องสูบน้ำ
 - (๓) การใช้ปุ๋ยเคมี
 - (๔) การใช้วิธีการเพาะปลูกแบบใหม่ เช่น เปลี่ยนจากทำนาหว่านเป็นนาค่า
- ง. ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย มีขอบข่ายครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ

ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา และที่ตั้งของชุมชน ได้แก่แบบแผนวิธีการทำนา การชลประทาน การคมนาคมติดต่อกับศูนย์กลางของชุมชนใหญ่ เช่น ตลาด ตำบลอำเภอ ทิวจังหวัด เป็นต้น
๒. ลักษณะของประชากรในชุมชนตัวอย่าง ได้แก่อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ขนาดของครัวเรือน การถือครองที่ดิน
๓. สภาพทางสังคมและปัจจัยทางจิตวิทยาในชุมชนตัวอย่าง อันได้แก่ทัศนคติคุณค่า

ต่าง ๆ ที่ชาวนายึดถือ ความทันสมัย ลักษณะผู้นำในชุมชน ความช่วยเหลือ
และแหล่งข่าวสารทางบ้านสื่อมวลชน หน่วยงานของทางราชการหรือเอกชน
ตลอดจนตัวแทนของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าว

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบการรับของใหม่ด้านเกษตรกรรมของชาวนา
๓ หมู่บ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้ตั้งแนวทางในการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
อันน่าจะมีอิทธิพลต่อการรับของใหม่ด้านการเกษตร โดยจะได้ดำเนินการศึกษาเป็นขั้นตอนต่อไปนี้

ตอนแรก จะเป็นบทนำ กล่าวถึงความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์
ประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตของการศึกษาและระเบียบวิธีการวิจัย

ตอนที่สอง เป็นการเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของสถานที่ตั้ง ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน
และลักษณะทั่วไปของข้อมูลเกี่ยวกับหัวหน้าครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง เพื่อศึกษาดูว่ามีอิทธิพล
ต่อการรับของใหม่อย่างไร

ตอนที่สาม เป็นขั้นวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจจะมีผลต่อการรับของใหม่
เปรียบเทียบดูใน ๓ หมู่บ้านว่าจะมีปัจจัยที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร มีลักษณะอะไร
ที่เป็นส่วนร่วมในการสนับสนุน หรือขัดขวางการรับของใหม่ ทั้งนี้เพื่อศึกษาเป็นแนวทาง
ในการเลือกนำของใหม่ เข้าสู่ชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป